
P r i k a z i i o s v r t i

Nismo ih primjećivali

Nema objašnjenja za ovo ni oprosta za mene.
Ja ne znam da budem odrastao, a djetinjstvo
i mladost su prošli.

*Iz oproštajnog pisma jednog
dvadesettrogodišnjeg mladića.*

Suicid - samoubojstvo! Je li to čin snage našega duha ili znak njegove klonulosti? Tko zna. Pitanje će ovo dugo ostati bez jasnog, jedinstvenog i nedvosmislenog odgovora. Od onih koji vlastitim htijenjem napuštaju ovaj svijet, otprilike svaki peti ostavlja iza sebe oproštajno pismo, a od tih dvadesetak posto samoubojica samo poneki govori o motivima svojega odlaska. Kako ćemo onda saznati prave razloge njihove autodestrukcije?

Možebit da je samoubojstvo hereditarna pojava. Jeste li znali? Ubili su se djed i otac Andréa Malrauxa - borca francuskog Pokreta otpora, znanog književnika i De Gaulleova ministra kulture.

Na našem se planetu svakoga dana ubije u prosjeku najmanje tisuću ljudi. Neki autori (D. Myers, 1955.) tvrde da je taj broj čak dvostruko veći; suicid, dakle, godišnje počini više od pola milijuna ljudi širom globusa. Možda je tako puno samoubojstava, kako se još god. 1878. očitovao T. Masaryk, posljedica moderne civilizacije i opadanja utjecaja vjere. Ili su ljudi obeshrabreni totalnom otuđenošću, licemjerjem, lažnim moralom, hinjenom srdačnošću? Fetišiziranjem bogatih, moćnih, častohlepnih, autoritarnih?

Bilo kako bilo, velike monoteističke religije: kršćanstvo, islam i židovstvo oštro osuđuju suicid. Po nauku naše vjere život je dar Božji; zato je gospodar života i smrti jedino Bog. K tomu, u vrijeme suvremene tehnicističke civilizacije, u okružju najnovijih tehnoloških

izuma, u težnji sveopće globalizacije ideja i stvari, ovdašnji čovjek osjeća se osamljenim i tjeskobnim.

U traženju svrhe i smisla vlastite opstojnosti stoga, za modernog čovjeka, kao što je rekao Camus, "postoji samo jedan ozbiljni filozofski problem - samoubojstvo. Suditi o tomu, da li ima ili nema smisla živjeti znači odgovoriti na osnovno pitanje filozofije. Ostalo: da li svijet ima tri dimenzije, da li duh ima devet ili dvanaest kategorija, dolazi nakon toga. To su igrarije; treba prije svega odgovoriti na ovo pitanje".

Balzac je rekao: "Svako je samoubojstvo uzvišena poema sjete." No, bez obzira na to, prevencija suicida zadatak je svih ljudi. Suicid je velika nesreća i zlo. Smatra se da je samoubojstvo patološko društveni fenomen. Očito se suicid kao masovno životno zbivanje pokorava određenim statističkim zakonitostima; zaista, stopa samoubojstava oscilira oko 0,20 promila godišnje, što će reći da se na milijun ljudi događa godišnje otprilike 200 samoubojstava. Na osnovi bilježenih podataka možemo reći da najveću suicidalnu stopu na svijetu imaju: Mađarska, Danska, Češka, Slovačka, Slovenija, Austrija, Švicarska. Ali kako svako samoubojstvo ima svoj posebni tijek, svoju osobnu dinamiku, to ne postoji zajednička formula za samoubilačke procese.

Nažalost, stopa je samoubojstava u Hrvatskoj dosta visoka (oko 0,25 promila). Naša zemlja spada u zemlje tzv. visokog rizika, odmah iza zemalja tzv. najvišeg rizika - skandinavskih država, Mađarske i Slovenije (sa stopom blizu 0,35 promila). Godine 1993. najviše samoubojstava kod nas počinjeno je na širem području Zagreba (240), zatim u Varaždinskoj županiji (51), dok su god. 1996. samo u užem području Zagreba zabilježena 223 samoubojstva. Strahovati je da je ova krivulja samoubojstava poslije poprimala rastući tijek.

Kako je u Hrvatskoj iz godine u godinu broj samoubojstava opasno rastao, to je 1995. godine u Zagrebu osnovano "Hrvatsko društvo za prevenciju samoubojstava". U njegovu radu sudjeluju psihijatri, psiholozi, liječnici, socijalni radnici i policajci (možda bi trebalo u ovu skupinu uključiti i dušobrižnike, ako to već nije učinjeno). Oni upozoravaju da ima sve više mladih osoba koje naginju samoubojstvu. Naime, psihička istrošenost, teški socijalni uvjeti, besperspektivnost, degradacija ljubavi, osjećaj odbačenosti, ignoriranje vjere, dominacija materijalnoga nad duhovnim, svestnost automata i robota, potpuna čovjekova dezorijentiranost, kao i razne druge teškoće, negativno se odražavaju poglavito na adolescente, pa se među njima javlja sve veći broj psihičkih oboljenja.

Gledajući u sveukupnosti, više se ubijaju mlađi ljudi negoli stariji; djeca se ubijaju rjeđe,¹ žene manje nego muškarci. Kod žena je pokušaj suicida (parasuicid) učestaliji nego kod muškaraca. Demoralizira činjenica da je od svih uzroka smrti mladih osoba suicid na trećemu mjestu.

Međutim, ne ubijaju se samo obični, malo važni ljudi, bezimenjaci, kao što je bio plavokosi, nježni, melankolični 15-godišnji *Tommy Hepburn* (objesio se 1920. god.), brat slavne američke filmske i kazališne glumice Katharine Hepburn. Sjećate li se *Jesenjina*? Taj je mladi i tragični ruski pjesnik, "seoski mangup", izvršio trostruko samoubojstvo. Nakon njegove je smrti u Rusiji zaredao čitav niz samoubojstava mladih ljudi. Spomenimo još neke koji su počinili suicid: prvi ruski pisac-revolucionar - *Aleksandar N. Radišev*, po povratku s robije (Sibir), razočaran, otrovao se godine 1802. *Rudolf Habsburgški*,² austrijski nadvojvoda i austrougarski prijestolonasljednik, zajedno s *Marijom Vetserom* počinio je samoubojstvo krajem 19. stoljeća u lovačkome dvorcu Mayerlingu kraj Beča. Privlačna i mladolika hrvatska dramska glumica *Ena Boić*, koja je stekla slavu po europskim pozornicama, ubila se 1914., u 31. godini. Odvjetnik *Georges Cocteau* - otac poznatog francuskog pisca i redatelja *Jeana Cocteaua*, koji je prijateljevao s *Pablom Picassom* i *Cocom Chanelom*, ubio se pištoljem kad je *Jeanu* bilo devet godina. Vjerojatno je bio izluđen bolesnom narcisoidnošću vlastite supruge prije nego utučen svojim neostvarenim homoseksualnim sklonostima. Kad se ubio *otac Andréa Malrauxa*, na noćnom ormariću našla mu se otvorena knjiga u kojoj je on podcrtao rečenicu: "A tko zna što ćemo naći poslije smrti?" I dalje riječi (*Andréu*): Kad bih mogao proživjeti još jedan život, ne bih htio da to bude bilo koji drugi osim mog vlastitog. Čovjek koji je zastupao tezu o apsolutnoj manjevrjednosti žene - austrijski filozof i psiholog *Otto Weininger*, ubio se u svojoj 23. godini. Glasoviti fizičar, atomist *Ludwig Boltzmann*, također Austrijanac, počinio je samoubojstvo u 62. godini. Jedan od prvaka hrvatske moderne - pjesnik, dramatik, novelist, naočit čovjek, *Ulderiko Donadini*, prerezao je sebi vene 1923. Imao je tek 29 godina. Genijalni nizozemski slikar *Vincent van*

¹ Ipak, u "Slobodnoj Dalmaciji" (Forum, str. 3) od 11. lipnja 2003. mogli smo pročitati da je "u razmaku od pet tjedana bilo šest samoubojstava djece i tinejdžera - najmlađi samoubojica je imao 6 godina, a najstariji 12 godina".

² Rudolf Habsburgški imenom Rudolf Franz Karl Joseph (1858.-1889.) bio je jedinac cara Franje Josipa I., s kojim se sukobljavao zbog svojih liberalnih nazora.

*Gogh*³ sa 37 godina pucao je sebi u prsa. Također se 1930. ubio pjesnik revolucije, *Vladimir V. Majakovski*. Prekrasna filmska glumica Romy Schneider pronađena je mrtva 23. rujna 1938. u Beču; mora biti da je pošla u smrt jer je sama to željela. Godine 1941. objesila se u jednom parku ruska pjesnikinja lirske vokacije *Marina Cvetajeva*. Austrijski književnik *Stefan Zweig*⁴ ubio se god. 1942. *Aleksandar A. Fadejev*, pisac Mlade garde, god. 1956. ispalio je metak u čelo, a četiri godine poslije u Buenos Airesu pod kotače vlaka bacio se priznati hrvatski literat i pjesnik ispovjedne lirike emigrant *Viktor Vida*. Poet *Branko Miljković* imao je samo 27 godina kad se objesio. Proslavljeni američki ratni izvjestitelj i književnik *Ernest Hemingway* 1961. u državi Idaho hicem iz lovačke puške prikratio je sebi život. Jedno vrijeme supruga poznatog američkog književnika Henryja Millera (*Rakova obratnica*) i bliska prijateljica američkoga predsjednika Johna F. Kennedyja *Marilyn Monroe*, ubila se 1962.; također je vlastitom voljom napustila ovaj svijet lijepa, mlada i talentirana pariška šansonijerka, Egipćanka *Dalida*. Najistaknutija predstavница engleske moderne, Virginia Woolf, oduzela je sebi život kad je imala 59 godina. Plodni japanski romanopisac i dramaturg *Yukio Mishima*,⁵ počinio je ritualni seppuku (harakiri) kad je bio na vrhuncu stvaralaštva. Čini se da se i *Maria Callas*, proslavljena grčka sopranistica, oprostila sa životom lažnih čari - zbog ljubavi. U svijetu poštovan i cijenjen mađarski književnik *Sándor Márai*, rođen početkom 20. stoljeća, nakon smrti supruge i sina, star i bolestan, počinio je samoubojstvo 1989. godine.

Kušnje suicida nije bilo lišeno ni antičko doba. Osuđen na smrt radi kvarenja mladeži, grčki filozof *Sokrat* nije htio bježati, već je

³ Vincent van Gogh (1853.-1890.), "Jedan od roda Prometejeva" (Ljubo Babić), kojeg je za života pratio usud prokletstva, siromaštva i neshvaćanja, dva mjeseca prije smrti je kazao: Ja nisam kriv što se moje slike ne prodaju. Doći će jednom dan kad će se vidjeti da one vrijede... Doista, sto godina kasnije njegov je *Portret doktora Gacheta* prodan za 82,5 milijuna dolara. To je danas najskuplje platno na svijetu; a još se tri njegove slike nalaze među dvanaest najcijenjenijih slika na tržištu umjetnina.

⁴ Stefan Zweig (1881.-1942.) - austrijski pisac židovskog podrijetla; pisao je pjesme, drame i novele u duhu bečke moderne.

⁵ Yukio Mishima, pravo ime Hiaroka Kimitake (1925.-1970.); uveo moderne elemente u dramu *nô*, (klasična japanska lirska drama *nô* razvila se u 14. st.). Mishima, koji je napisao 40 romana, 18 kazališnih drama, 20 svezaka kratkih priča i jednako toliko svezaka književnih eseja, sedam puta putovao oko svijeta i tri puta bio nominiran za Nobelovu nagradu, kazao je: Ja se ponašam normalno, ali sam iznutra bolestan.

mirno ispio otrov.⁶ I rimski se filozof i pjesnik *Lukrecije Kar*⁷ ubio. Ubijaju se i visoki državni dužnosnici. Nakon smrti cara Klaudija, neuravnoteženi rimski imperator *Neron*, koji je vladao u znaku otrova, noža i mračnih sila, premda pod pozitivnim utjecajem filozofa *Seneke*, počinio je samoubojstvo 9. lipnja godine 68. Isto su učinili u novije vrijeme *Adolf Hitler*, *Jan Masaryk*... Tko bi nabrojio sve one koji svojom voljom zamjenjuju život smrću. Kao da u tajanstvu smrti bivaju oslobođeni svih muka, patnja i tjeskoba ovozemaljskih.

I tako, neki od nas u svojoj bespomoći vlastitom odlukom odlaze s ovoga svijeta. Nama se čini da su oni nas ostavili. No, to je samo privid; oni su naša braća i sestre, koje smo zapravo mi napustili, zaboravili, zanemarili. Prepustili smo ih na milost i nemilost njihovoj nemoći; njihovoj tragičnoj kôbi. Nismo ih primjećivali u utrci s vremenom. Grabili smo naprijed, ne osvrćući se na iznemoglosti i beznađa naših bližnjih. Nisu nas boljele njihove tegobe. Nismo čutjeli njihove jade. Vapaji njihovih nespokojstava nisu nas doticali. Kojim su se to putovima kretali kad ih nismo zapažali? Zašto su uzalud utrošili svoje neprospavane noći? Kome su to oni upućivali svoje poglede spasa? Gdje su utihnuli jecaji njihova plača? Plača, koji do nas nije mogao doprijeti.

Prije nekoliko godina kod nas je počinio samoubojstvo jedan 14-godišnjak, bacivši se sa šestoga kata. U svom oproštajnom pismu među ostalim je napisao:

*Znam da je strašno ovo što sam napravio,
ali ja sam mislio da je tako najbolje.
Hvala vam na razumijevanju.
Žao mi je što se ovako moralo završiti...
Nadam se da ćete me se sjećati kao dobrog dečka.
Niste vi krivi!*

*Izostajao sam iz škole bez razloga,
valjda mi u glavi nešto nije bilo u redu...
Ne tugujte, život teče dalje!*

⁶ Sokrat (od 470. do 399. god. pr. Krista) je, dakle, dragovoljno otišao u smrt. Prije nego je ispio otrov atenskim je sucima održao slavan govor u svoju obranu. Njegove su riječi: Čas polaska tu je i moramo poći svatko svojim putem - ja da umrem, vi da živite. Što je bolje, jedino Bog zna.

⁷ Lukrecije Kar: Titus Lucretius Carus (od 98. do 55. god. pr. Krista) ostao je upamćen po svom djelu *O prirodi*.

*Tata, bit ćeš unaprijeđen.
Dobit ćeš stan ili puno novaca!*

*Još nešto: želio sam biti glumac!
Ovo sam planirao još od petka.*

*Majko, sretan ti osmi mart!
Sretne vam nove godine!
Kraj noćnim morama!*

Čini se da je ovaj dečko otišao ne žaleći mnogo za sobom ni za onima koje je ostavio. Zar je moguće napustiti sve u samo svanuće života? Bez tuge, bez suza.

Gospode! Zašto neki ljudi sami gase svoje sunce?

Neven Bogdanić